

IGEN és NEM

Amatőrfilm

Az amatőrfilmezés elegáns szórakozás. Hobby, passzió, kellemes időtöltés. S még valami. Valami, ami ennél több és értékesebb. Mi ez a többlet? Mi miatt figyelünk mi, kívülállók, akik nem veszünk részt ennek a munkának kellemes és izgalmas perceiben, az amatőrfilmek alkotásaira? Miért tartjuk számon műveiket? Még hozzá egyre nagyobb számban?

A múltkorjában az amatőrfilmek bemutatását tartották a Juhász Gyula művelődési otthon nagyertermében. A terem fél hétre, a kezdés meghirdetett időpontjára zsúfolásig megtelt: mi, szegediek, tudjuk, milyen nagy ritkaság ez. Hirtelen nem is tudnánk olyan műkedvelő művészeti ágat említeni, amely ma Szegeden ilyen nagy érdeklődést tudna ébreszteni.

Ennek a feltűnő érdeklődésnek nyilván több oka van. Szerepet játszik benne például az is, hogy az amatőrfilmezés azon felül, hogy egzotikusan érdekes, egészen új valami is. Amatőrfilmek ugyan készültek már Szegeden a harmincas évek végén és a negyvenes évek elején is. De ki emlékszik rájuk? Az ifjúság érthetően nem, még a negyvenesek is alig.

Persze nemcsak erről van szó, s elsősorban nem is erről. Az említett bemutatón közel tíz rövidfilmet láthatott a közönség. Szegediek, szentesiek és budapestiek alkotásait. Első benyomásunk az volt, hogy ez a tíz film: ahány, annyiféle. Hogy nincsenek közös

vonásaik. Hogy lehetetlen osztályozni, csoportosítani őket. Később, a vetítést követő vitában ugyan született egyfajta megoldás; eszerint a látott filmek egy része hagyományos, másik része modernebb, újabb eszközökkel készült. Ez a megállapítás természetesen igaz: csakugyan ilyen filmeket láttunk. A felosztás azonban mégsem jó. Ugyanis csak a felületet látja, nem a lényegét.

Dehát mi itt a lényeg? Nem módszerek, amelyekkel a rendezők dolgoztak, hanem nyilvánvalóan a filmek értéke, érdekessége. Mitől függ ez? Aligha az eszközöktől. Hagományos és újszerű módon egyaránt lehet értékeket létrehozni. Hát akkor mitől függ? Attól, hogy a filmekben hogyan tükröződik a valóság sokszínű képe. Felületesen, s egyszerűsítve-e, vagy mélyen, a lényegét megragadva, illetve arra törekedve.

Azt hisszük, az amatőrfilmek túljutottak már azon, hogy műveiket a valóságnak hátat fordítva hozták létre. A bemutatón ilyen filmet tulajdonképpen nem is láttunk. Azt viszont láttuk, hogy a valóság nem egyforma mélységgel jelenik meg a filmvászonon. A kifejezés néha semmitmondó, alig érződnek a műben a valósághoz kötő szálak. Mások viszont ez éppen fordítva van. A szándék a lényegig hatol, sőt új összefüggéseket igyekszik megmutatni. A két szélső pont között persze az átmenetek sokasága helyezkedik el.

Mindebből nemcsak a következik, hogy az amatőrfilmeket így lehet osztályozni, hanem az is, hogy értékelni is így kell őket. Mint ahogy tulajdonképpen így értékel a közönség is. A társadalom érdeklődése azóta nőtt meg az amatőrfilmek iránt, amióta kiderült,

hogy ezek a filmek képesek tükröt tartani a társadalom elé, hogy képei rólunk szólnak, a mi világunkat ábrázolják. Még hozzá nem valami kezdetleges egyszerűséggel, hanem bonyolultan és sokszínűen.

A közönség felelősségteljes komolyságot vár az amatőrfilmekről és leginkább azt értékeli bennük. A tavalyi országos amatőrfilm-fesztiválon például első díjat nyert Kern Mi lesz? című kisfilmje. A mű a szegedi bemutatón nem aratott sikert. Pedig kedves, szép munka, bizonyos szempontból bravúros és elegáns, több tekintetben friss és lendületes. Csakhogy a valóság felületén mozog; a közönség — teljes joggal — jelentéktelennek érezte. Hasonlóan nem váltott ki mélyebb visszhangot a Tíz és fél című film sem. A maga nemében ez is szellemes, ötletes mű. De ugyan csak érdektelen, mert szintén megelégszik a valóság felületének bemutatásával.

Igazi sikert azok a kisfilmek arattak, amelyeknek valóság-ihletettsége erőteljes, intenzív. Bánhidyi Három beszélgetést emelném ki ezek közül. Igaz, itt műfaja szerint riportfilmről van szó, olyan anyagról tehát, amelynek dokumentatív volta természetes. Mégis a film erőteljes kötődése a valósághoz mélyebb egy akár kitűnő riportnál is; a film a lényeg megragadására, új összefüggések, vonatkozások feltárására törekszik. S ez a magasfokú művészi igényesség még akkor is imponáló, ha az eredmény nem minden tekintetben kifogástalan.

Az amatőrfilmezés azért és akkor több minti hobby, azért és akkor képes társadalmi érdeklődést kelteni, ha a maga módján valami fontosat, lényegeset mond el a valóságról. Csak így képes értékessé és maradandóvá válni.

ÖKRÖS LASZLO

A hegedű cincogása ab-bamaradt. A busa szemöldökű, széles vállú parasztleány kiáltott: lovaglóülésben terpeszkedett az apró, keményfából durván faragott széken.

— Kolompár! — mondta halkán, vészjóslón —, ne cifrázd, ha nekem húzod!... A pofádba vágok!

A három cigány, két idősebb, s egy fiatalka legény beljebb húzódott az istálló szögletébe. Barna homlokukon verejték gyöngyözött. Az istállóban fülledt, párás meleg volt, és fűtötte őket az a pár pohár bor is, amit lehajtottak. Bánták már, hogy idejöttek, de nem mondták egymásnak sem, nem volt idejük. Szőke Jóska egyre csak húzatta velük.

— Mi lesz?! — ért el hozzájuk a durva hang. — Rikasd meg azt a szárazfát!... Darumadár!...

A vonó végigtáncolt a húrokon, a legény csontos, nagy ökle keményen szorította a vastagfalú poharat. Kolompár egy lépéssel közelebb ment. Jól ismerte Szőket, ezt a robusztus, erőszakos, nyakas parasztfiút. Híre volt a tanyákon. Beszélték róla, nemcsak akkor durva, ha iszik, de józanul is összeakaszodik mindenkivel. Kolompár felszemével az öccsére nézett, aki kissé hátrább állva, kidülledt szemmel kontrázott. Intett volna, elég már, gyerünk, de Szőke hangja megelőzte.

— Elég!... Bűdösök, nem tudtok ti játszani... Menjtek a pokolba!

Hátravetette a fejét, úgy öntötte nyitott szájába a bort.

A cigányok álltak, kezükben a hegedűvel, mentek volna, hogyne mennének ők, de a fizetség!... Nem azért jöttek új évet köszönteni, hogy két pohár borral kifizessék őket. Kolompár előrecsoszant, meghajolt.

— Kérem... Szőke úr... — Még mindig itt vagyatok?!... A fene essen belétek! Mit parancsoltam az előbb?!... Kotródjatok!

A két idősebb Kolompár sietve hátrált az ajtó felé, amikor a fiú hangja megállította őket.

— Nem úgy van az, Jóska... Fizetség jár ezért!

Gémes Gábor

Hegedű a csatornaparton

Szőke lassan felállt a székről, az istállólámpa sárgás fénykörébe lépett. Gyűrött, szennyes ingéből kilátszott szőrös melle és karjának hatalmas izmai. Hátrafordult. Mögötte ott állt sunyin, rókaszerű arcán a kárörömmel Tóth Sanyi, a barátja.

— Te — fordult feléje —, ki ez a cigánypurdé?... Te engedted, hogy pofázzon?

Tóth elfintorította az arcát, s úgy tett, mintha a kabátjáról egy származási fricskázott volna le:

— En nem!... De ha akarod, kizavaram őket.

— Nem kell — szölt Szőke. — Majd én elintézem a mocskosokat. Ki innen! — kapott fel egy vasszilát.

A két Kolompár ijedten magával húzta a fiút. Kihátráltak az istállóból. Kinn jeges szél kaszabolta végig a keményre fagyott földet, de a zúgásban még hallották a gúnyos kacajt.

— Gyerünk haza — húzta össze magán a kabátot Kolompár. — Kár volt, idejőnni.

Elindultak. A két idősebb cigány meggörnyedve lépegetett előre, hónuk alatt a hegedűvel. A fiú mögöttük ment, két kezét a zsebébe dugva, de arca még mindig égett a dűhtől, a megaláztatástól. Nemcsak Szőkére haragudott, de bántotta apjának és nagybátyjának görnyedt alázata is.

Azért, mert cigányok vagyunk! — gondolta. — Azért? Nem vagyok mocskosabb nála, rosszabb sem! Több munkaegységet szereztem a tsz-ben, mint ő!

A szél apró jégkristályokat vágott az arcukba. A fiú lassan lehiggadt, nem lángolt már, csak parázslott a dűhe. Megkerülték a Váli-dombot és aztán leereszkedtek a csatorna partján.

A hideg enyhült valamit, a fák felfogták a szelet.

— Gyűjtünk rá — szólalt meg szerényen ma este először a kontrás Kolompár.

Megálltak. A fiú a zsebébe nyúlt, a papírcsomagból előkötötte a cigarettákat, s egyenként odaadta. Leguggolt, hogy kabátja védelme alatt gyufát gyújtson, de hirtelen felállt, s hallgatózott.

— Pszt — suttogetta a to-pogó emberekhez —, valaki jön.

Nem tévedett. Két alak jelent meg a domb szélén, futó lépteik alatt recsegett a fagyos hó.

— Itt vagytok? — szölt le az egyik, amelyről a fiú rögtön felismerte Szőke hangját. — De elszaladtatok — ért oda hozzájuk. — Talán égett a nadrágotok?...

A cigányok nem szóltak, lassan, mintegy menekülve hátráltak a csatorna felé. Tóth és Szőke megkerülték őket; közben Szőke egyre csak beszélt.

— Vagy a bolha csipte az ülepeteket? — kérdezte gúnyosan. — Majd mi kiáztatjuk! — kiáltotta és egyszerre két ököllel melbe vágta az előtte görnyedő két Kolompárt.

A fiú hallotta, hogy recsegett a vékony, hártyszerű jég és megcsobbant a víz, de a következő pillanatban már a bőrén érezte a jeges víz égetését. Keze görcsösen előremarkolt, s a fagyos agyagba kapartak körmei.

— Fűrődjétek, kormosok! — ért el hozzá Szőke részeg röheje. — Legalább most megfagynak a tetvek!...

Hallotta a hó recsegését, a futó lábak dobbantását. A fiú remegve kapaszkodott ki a vízből. Kékesfekete haja csapzottan lógott homlokába, ajka szederjesen kéklgett, ruhájából ömlött a víz. Először apjához ugrott, nehezen zihálva húzta ki a vízből, aki mint egy rongyosmó zuhant a partra. Utána nagybátyja lábát ragadta meg, aki félig a parton fektült. Nem kiáltott segítségért, tudta jól, senki sem hallhatja meg. Reszkette a hidegtől emelte fel az apját, belemarkolt a nedves kabátba és húzni kezdte a domb felé. Öntudatlanul, vacogó fogakkal, kétségbeesetten rángatta, vonta egyre feljebb... A Cserepes tanyához — sügta maga elé —, a tanyához... Ott segítene. Apja elvesztette eszméletét. A fiú kínálódva lihegett, háján jégbe fagyott a víz. A kazalig jutott el, nem bírta tovább. Kihűzködt a szalmát, s apját ráfektette. Futva jutott vissza a csatornához... Nagybátyja kezét átvette a nyakán és húzni kezdte. A domb teteje előtt térdre bukott. Még egy kiceit — suttogetta kétségbe-

esetten maga elé —, csak egy kicsit.

Szinte öntudatlanul vándorogott előre. Lámpát látott, Cserép nevető arcát, de szavai foszlányként jutottak füléhez: Részeg vagy... Minnek ittatok annyit... Könyörgött, megfagynak, de Cserép az ajtóra mutatott. Kovácsék tanyájában felsértette a kezét, emlékezett rá, hogyan röhögött Kovácsné veje: Dögölj meg, ha berugtál... Csak az életösztön tartotta meg talpon, amikor bezuhant Juhosékhoz.

— Segítsenek, megfagynak! — kiáltotta...

Juhos felállította, pálinkát erőszakolt, vacogó fogai közé, összefüggéstelenül beszélt még valamit, látta a lámpa szívdarványszerű sugárát és aztán belezuhan valami puha fekete mélységbe.

Világos volt, amikor felébredt. Juhos, a brigádvezető állt felette. Barna arcán elmélyültek a ráncok, kajla, őszbecsavarodott bajsza fardtan csüngött. A fiú dermedten nézett az öreg szemébe. Az egy darabig állta tekintetét, majd elfordult, s az asztalról Kolompár megfeketedett hegedűjét a dunára tette.

— A csatorna partján találtuk... — mondta. Inas, bűtykös kezével belemarkolt a szék karfájába, arcán egy rángás futott végig, s nagyvonalúan, fardtan ennyit mondott:

— Fiú... Egyedül maradtál.

Kinn az erős északi szél hangja bóbólt, felkavarva a hó porát.

Sz. Simon István:

Egy bolond halálára

Imre meghalt. Életében nem okozott szomorúságot, csak úgy fakadt körülötte a kacaj, de most mindenki bánatosan dob egy-egy hantot a koporsójára. Menj, isten veled, te szegény ördög... Jó helyen leszel itt a dombon, ide sose szökök fel a víz.

Még egyszer láttuk a halottasházban, utoljára. Ugyanaz a felszögelt vigyor van a száján, ami megkülönböztette mindenki mástól, csak most már örök és hideg görcsbe merevedve. Ő már így fog nevetni mindig, jobbra öblösödő szájával, harsogó sárga szemfogakkal.

Most temetjük a falu bolondját. Ő volt az: Bolond Imre. Tán még a koporsójára is ezt mázolták. Különbben a község halottja lett, saját halottja. Senkije és semije nem volt neki, csak a község, ő meg a község volt egészen. Jól kiegyesztették egymást, hiszen nem is igazi falu az, amelyiknek nincs egy jeles saját bolondja, s nem lehet igazi bolond, akit család vagy rokon zablá. Az Imre-féle bolondnak teljesen függetlennek, szuverénnek kell lenni, hogy lejátszhassa bolond életét; hogy belebeszélhessen a nagymisének az eszperes úr prédikációjába; az őrs elöl a kocsmához köthesse a rendőr lovát és bejárassa az egész falut az állatorvos nikkelezett szemmértékéért.

PETROVÁZ ISTVÁN VERSEI

Napraforgó

A kertek lábja le, a tóra ér.
A pusztá éjben dacol a csikorgó
decemberi viharban pár meredt,
verébkívájt, száraz napraforgó.
Am pirkadatra elfárad a szél,
A pára-paplan lecsúszik a holdról.
Pucér teste csillan a tó jegén.
S a napraforgó mind utána fordul.

Egy hivatalnok-költő határozata

Az irodám vén, kopott házra néz.
A házat egy cica, s egy néni lakta.
Bútorait pókháló s penész
díszítette, az enyéimet akta.
Szeretett engem a néni, s talán
sajnálta is. Most haragszik rám. Elpatkolt
a cicuska. Asztmát kapott szegény
a szobából kibúzó iratszagtól.

Gyerekkorom álma volt a papír!
Suttyó srácnak ritkán tellett fűzetre.
Lapokra írtam féltett rímeim.
Nem volt gyűjtőszük, anyám betűzette.
Most fiókomban évek óta sárgul,
egy éppen csak megkezdett versfüzet.
S a rimeket kiölik életemből
a poros akták s a peres ügyek.

Társaim! Így állt bosszút a papír
rajtam. Reményeim én már feladtam.
Ti műveitekben éltek tovább,
én, indok nélkül, e határozatban:
Ha meghalok, s könyveim rostjait
nyomatványoknak újra örök a malmok,
sirkövekre ezt vessék: ügyintéző,
s ne azt, hogy: hivatalnok.

A sok ember, aki összesereglett ide a sírházhoz, nem is tudja még, hogy jókedvűnek egy részét hantolja. És még többet. Mert Imre, a bolond, két tojásért, nagyfröccsért, fél marék dohányért megmondta bárhol, bárkinek, amit okos emberek nem mertek megmondani. Kihéző fordulnak ezután a falu normálisai, ha jogos, vagy vélt sérelmükért elégtételt akarnak venni az agrónomuszon, az ügyvezetőn, a tanácsítkáron?

Kopognak a hantok a goromba koporsón. Imre meg csak mosolyog a papír szemfödel alatt, mintha tudná, hogy milyen nagy ember volt. Személyiség és fogalom. S mintha ez lett volna az utolsó hecce, hogy meghalt.

Pedzettem már, hogy Imre közéleti bolond volt. Elég nagy számra ahhoz, hogy eszköz legyen minden heccben, de meglehetősen okos és pontos, sőt megbízható a végrehajtásban. S ha temetési búcsúbeszédet kellene mondani, s azt én mondhatnám, régtől barátja, pártfogója, s egyszerűsmind ugratója is, nem beszélhetnék róla másként: titkos vágyaink, gyöngeségeink tükré volt minden emlékezetes cselekedete. Mert ugyan én nem mertem törtétni az öreg Fodor éjjel-nappal csaholó kutyafalkájának, elértem, hogy Imre megétette egy kiló élesztővel és mind felfűjódott. S nálam nagyobb személyiségek is hozzá fordultak, ha látványosan akarták érvényesíteni az igazukat.

Gera, a tsz nagyhangú elnöke nem mert elmenni Gyovaihoz, hogy mért nem adta leltárba a kazalba dugott kocsi, de megvette egy éjszakára Imrét egy liter borért meg egy kiló szalonnáért, aki nemcsak hogy előszedte a kotyogó szekeret a szalma közül, de még össze is rakta, fenn